

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

BİLİMSEL ARAŞTIRMA YAYINLARI 36

HADİS-2

Editör: Prof. Dr. H. Musa BAĞCI

Yazarlar:

Prof. Dr. H. Musa BAĞCI

Prof. Dr. Ahmet YILDIRIM

Doç. Dr. Hüseyin AKYÜZ

Proje Editörü: Prof. Dr. Murat DEMİRKOL

Kapak ve Mizanpaj: TAVOOS

Baskı ve Cilt:

NY Matbaacılık Yayıncılık Kağıtçılık Tic. ve San. Ltd. Şti.

Ostim OSB Mh. 1250 Cd. No: 24 Yenimahalle/ANKARA

Tel: 0 533 591 56 17 (Sertifika No: 50732)

1. Baskı: Ağustos 2021 (1.000 adet)

ISBN: 978-625-44435-9-6

FCR Yayın Reklam Bilgisayar San. ve Tic. Ltd. Şti.

Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No:14/1 Ulus-Altındağ/ANKARA

Tel: (0 312) 310 08 60 - E-mail: fcr@fcr.com.tr

© FCR Yayın Reklam Bilgisayar San. ve Tic. Ltd. Şti. (Sertifika no: 13178)

Bu kitaptaki yazıların bilimsel ve hukuki sorumluluğu yazarlarına aittir.

B
BİLAY

BİLİMSEL ARAŞTIRMA YAYINLARI

www.bilay.net fcr@fcr.com.tr

EDİTÖR
PROF. DR. H. MUSA BAĞCI

Hadis-2

İlahiyat

Prof. Dr. Hacı Musa BAĞCI

1965'te Yozgat-Yenifakılı-Bektaşlı kasabasında doğdu. 1990 yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesini bitirdi. Aynı tarihte yüksek lisansa başladı ve 1993 yılında Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde *Hadislere Göre Kader Problemi* isimli teziyle yüksek lisansını, 1999 yılında da aynı enstitüde *Hz. Peygamber'in Beşerî Yönü* adlı teziyle doktora programını bitirerek doktor unvanını aldı. Doktora esnasında 1995 yılında Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Hadis Anabilim Dalına araştırma görevlisi olarak başladı. 2000 yılı Ocak ayında da aynı fakültede aynı anabilim dalına yardımcı doçent olarak atandı. 2005 yılında *Hadis Rivayetinde Sahabenin Kavrama ve Nakletme Sorunu* adlı eseri başta olmak üzere yaptığı diğer çalışmalar nedeniyle doçentlik unvanını aldı. 2010 yılında *Popüler Dinî Kaynaklarda Peygamber Tasavvuru* adlı profesörlük takdim tezi ve diğer çalışmalarından ötürü profesörlük unvanına layık görüldü. Hâlen bu fakültede öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. Evli ve Nazife Kübra, Ali ve Zeynep Serra adlarında üç çocuk babasıdır.

Prof. Dr. Ahmet YILDIRIM

1964 yılında Bayburt'ta doğdu. 1987 yılında Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesini bitirdi. 1990 yılında Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Hadis Ana Bilim Dalında *Darimi ve Sünen'i* isimli teziyle yüksek lisansını, 1996 yılında Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Hadis Ana Bilim Dalında *Tasavvufun Temel Öğretilerinin Hadislerdeki Dayanakları* isimli teziyle de doktorasını tamamladı. 1997 yılında Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Hadis Ana Bilim Dalına yardımcı doçent olarak atandı. 2006 yılında doçent, 2011 yılında profesör oldu. Hâlen Yıldırım Beyazıt Üniversitesi İslami İlimler Fakültesinde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.

Doç. Dr. Hüseyin AKYÜZ

Akçaabat'ta doğdu (1973). Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesini bitirdi (1993). Aynı üniversiteye bağlı Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Hadis Anabilim Dalında *Demiri ve Hayâtu'l-Hayevân adlı Eseri Işığında Hadis Anlayışı* isimli teziyle yüksek lisansını tamamladı (1997). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Hadis Anabilim Dalında *el-Câhız'ın Sünnet/Hadis Anlayışı* adlı teziyle doktorasını tamamladı (2004). Artvin Çoruh Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Eğitimi Bölümüne öğretim üyesi olarak atandı (2010). Aynı bölümde 3 yıl süreyle bölüm başkanlığı yaptıktan sonra Abant İzzet Baysal Üniversitesi İlahiyat Fakültesine atandı (2013). Bu üniversitede 4 yıl çalıştıktan sonra Gazi Üniversitesi Polatlı İlahiyat Fakültesine atandı (2017). 18 Mayıs 2018 tarihinde ise bu üniversitenin ikiye bölünmesi nedeniyle Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesine resen atandı (2018). Hâlen aynı üniversitenin İslami İlimler Fakültesinin Temel İslam Bilimleri Hadis Anabilim Dalında öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. Arapça ve İngilizce bilmektedir. Evli ve iki çocuk babasıdır.

ÖN SÖZ.....	9
-------------	---

BİRİNCİ BÖLÜM

HADİS EDEBİYATININ OLUŞUMU / Prof. Dr. Ahmet YILDIRIM.....	13
---	-----------

1. Hadis Edebiyatının Oluşum Süreci.....	15
2. Hadis Edebiyatının Oluşmasına Etki Eden Faktörler.....	15
2.1. Mihne Süreci ve Halku'l-Kur'an Olayı.....	16
2.2. İtikadî (Kelâmî) Konularla İlgili Tartışmalar	17
2.3. Yabancı Kültürlerin Hadis Mecmualarına Etkileri.....	18
2.4. Ehl-i Hadis Olgusu	18
3. Hadis Kaynaklarının Türleri	19
3.1. Tasnif Devri Öncesi Rivayet Mahsulleri.....	19
3.2. Tasnif Devri Rivayet Mahsülleri	20
3.2.1. Ale'r-ricâl Rivayet Mahsülleri	20
3.2.2. Ale'l-ebvâb Rivayet Mahsülleri	22
3.2.3. Ale'l-ahruf (Alfabetik) Rivayet Mahsulleri.....	25
4. Hadis Kaynaklarından Yararlanma Yolları	25
4.1. Hadis Edebiyatından Hadis Bulmakta Faydalanmak	25
4.2. Tahrîc Edebiyatı.....	26
4.3. Hadis Bulmada Yeni İmkânlar	27
5. Hadis Şerhçiliği, Tarihi ve Literatürü	27

İKİNCİ BÖLÜM

MÂLİK B. ENES VE *EL-MUVATTA'* ADLI ESERİ

/ Prof. Dr. Ahmet YILDIRIM	33
1. Mâlik b. Enes'in Hayatı, İlmî Şahsiyeti ve Eserleri	35
1.1. İmam Mâlik'in İctihad Usûlü	37
1.2. Eserleri	38
1.2.1. İmâm Mâlik'in <i>el-Muvatta'</i> Adlı Eserinin Tanıtımı.....	38
2. Mâlik b. Enes'in Eserindeki "Kitabu Husni'l-Huluk" (Güzel Ahlâk) Adlı Bölümden Örnek Hadis Metinleri ve Yorumlanması.....	43

3. Mâlik b. Enes'in Eserindeki "Kitabu Sıfati'n-Nebiyyi" (Hz. Peygamber'in Nitelikleri) Adlı Bölümden Örnek Hadis Metinleri ve Yorumlanması.....	52
4. İmâm Mâlik'in Eseri Üzerine Yazılan Örnek Şerh Metinleri ve Tahlili	65
4.1. İbn Abdilberr'in <i>et-Temhîd li mâ fi'l-Muvatta' mine'l-ma'ânî ve'l-esânîd</i> 'inden Örnek Şerh Metinleri ve Tahlili.....	66
4.2. el-Bâcî'nin <i>el-Müntekâ Şerhu'l-Muvatta'</i> ından Örnek Şerh Metinleri ve Tahlili.....	67
5. Mâlik b. Enes'ten Örnek Ezber Hadisler.....	69

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BUHARÎ VE *EL-CÂMÎ'U'S-SAHÎH* ADLI ESERİ

/ Prof. Dr. Hacı Musa BAĞCI	73
1. Buhârî ve <i>el-Câmi'u's-Sahih</i> Adlı Eserin Tanıtımı	75
2. Buhârî'nin Eserindeki "Kitabu'l-İman" Adlı Bölümden Örnek Hadis Metinleri.....	82
2.1. Buhârî'nin Eserindeki "Kitabu'l-İman" Adlı Bölümden Örnek Hadis Metinlerinin Yorumlanması	90
3. Buhârî'nin Eserindeki "Kitabu'l-İ'tisam" Adlı Bölümden Örnek Hadis Metinleri ve Yorumlanması	94
4. Buhârî'den Örnek Ezber Hadisler.....	139

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

MÜSLİM VE *EL-CÂMÎ'U'S-SAHÎH* ADLI ESERİ

/ Prof. Dr. Hacı Musa BAĞCI	143
1. Müslim ve <i>el-Câmi'u's-Sahih</i> Adlı Eserinin Tanıtımı	145
1.1. Müslim'in <i>el-Câmi'u's-Sahih</i> 'ine Yapılan Şerhler	150
2. Müslim'in Eserindeki "Kitabu'l-Kader" Adlı Bölümden Örnek Hadis Metinleri ve Yorumlanması	150
3. Müslim'den Örnek Ezber Hadisler	192

BEŞİNCİ BÖLÜM

TİRMİZÎ VE *EL-CÂMÎ'U'S-SAHÎH* ADLI ESERİ

Prof. Dr. Ahmet YILDIRIM.....	195
1. Tirmizî'nin Hayatı, İlmî Şahsiyeti ve Eserleri.....	197
1.1. Eserleri	199
2. Tirmizî'nin <i>el-Câmi'u's-Sahih</i> Adlı Eserinin Tanıtımı	200
3. Tirmizî'nin Eserindeki Kitabu'z-Zuhd Adlı Bölümden Örnek Hadis Metinleri ve Yorumlanması	203
4. Tirmizî'nin Eserindeki Kitabu't-Tıbb Adlı Bölümden Örnek Hadis Metinleri ve Yorumlanması	215

5. Tirmizî'nin Eseri Üzerine Yazılan Örnek Şerh Metinleri ve Tahlili	228
5.1. Mubârekfûri'nin <i>Tuhfetu'l-Ahvazi</i> Adlı Şerhinden Örnek Şerh Metinleri ve Tahlili.....	229
6. Tirmizî'den Örnek Ezber Hadisler	231

ALTINCI BÖLÜM

EBÛ DÂVUD VE *ES-SÛNEN* ADLI ESERİ

/ Doç. Dr. Hüseyin AKYÜZ	235
1. Ebû Dâvud'un Hayatı, İlmî Şahsiyeti ve Eserleri	237
2. Ebû Dâvud'un <i>es-Sünen</i> Adlı Eserinin Tanıtımı.....	239
3. Ebû Dâvud'un Eserindeki "Kitabu'l-Edeb" Adlı Bölümden Örnek Hadis Metinleri ve Yorumlanması	245
4. Ebû Dâvud'un Eserindeki "Kitabu's-Sünne" Adlı Bölümden Örnek Hadis Metinleri ve Yorumlanması.....	251
5. Ebû Dâvud'un Eseri Üzerine Yazılan Örnek Şerh Metinleri ve Tahlili.....	255
5.1. Hattâbî'nin <i>Me'âlimu's-Sünen</i> 'inden Örnek Şerh Metinleri ve Tahlili.	255
5.2. Azîmâbâdî'nin <i>Avnu'l-Ma'bûd</i> 'undan Örnek Şerh Metinleri ve Tahlili.....	260
6. Ebû Dâvud'dan Örnek Ezber Hadisler	264

YEDİNCİ BÖLÜM

NESÂİ VE *ES-SÛNEN* ADLI ESERİ / Prof. Dr. Hacı Musa BAĞCI.....

1. Nesâî ve <i>es-Sünen</i> Adlı Eserinin Tanıtımı	269
2. Nesâî'nin Eserindeki "Kitabu İşreti'n-Nisa" Adlı Bölümden Örnek Hadis Metinleri ve Yorumlanması	272
3. Nesâî'den Örnek Ezber Hadisler	291

SEKİZİNCİ BÖLÜM

İBN MÂCE VE *ES-SÛNEN* ADLI ESERİ / Doç. Dr. Hüseyin AKYÜZ

1. İbn Mâce'nin Hayatı, İlmî Şahsiyeti ve Eserleri	297
2. İbn Mâce'nin <i>es-Sünen</i> Adlı Eserinin Tanıtımı.....	298
3. İbn Mâce'nin Eserindeki "Mukaddime" Adlı Bölümden Örnek Hadis Metinleri ve Yorumlanması.....	302
4. İbn Mâce'nin Eserindeki "Kitabu't-Talâk" Adlı Bölümden Örnek Hadis Metinleri ve Yorumlanması.....	307
5. İbn Mâce'nin Eseri Üzerine Yazılan Örnek Şerh Metinleri ve Tahlili.....	309
5.1. Moğultay b. Kılıç'ın <i>el-İlam bi-Sünnetihi Aleyhisselam</i> 'ından Örnek Şerh Metinleri ve Tahlili.....	309
5.2. el-Büsîrî'nin <i>Misbâhu'z-Zücâce fi Zevâ'idi İbn Mâce</i> 'den Örnek Şerh Metinleri ve Tahlili.....	320

5.3. es-Sindi'nin <i>Hâşiyetü's-Sindi 'alâ Süneni İbn Mâce'</i> den	
Örnek Şerh Metinleri ve Tahlili.....	322
6. İbn Mâce'den Örnek Ezber Hadisler	325

DOKUZUNCU BÖLÜM

ABDURREZZÂK B. HEMMÂM VE İBN EBÎ ŞEYBE'NİN

MUSANNEFLERİ VE AHMED B. HANBEL'İN MÜSNED ADLI ESERİ

/ Doç. Dr. Hüseyin AKYÜZ	329
1. Abdurrezzâk b. Hemmâm'ın Hayatı, İlmî Şahsiyeti ve Eserleri.....	331
2. Abdurrezzâk b. Hemmâm'ın <i>Musannef</i> Adlı Eserinin Tanıtımı.....	333
3. Abdurrezzâk b. Hemmâm'ın Eserinden Örnek Metinler ve Yorumları....	334
4. İbn Ebî Şeybe'nin Hayatı, İlmî Şahsiyeti ve Eserleri.....	339
5. İbn Ebî Şeybe'nin <i>Musannef</i> Adlı Eserinin Tanıtımı	342
6. İbn Ebî Şeybe'nin Eserinden Örnek Metinler ve Yorumları.....	343
7. Ahmed b. Hanbel'in Hayatı, İlmî Şahsiyeti ve Eserleri	348
8. Ahmed b. Hanbel'in <i>Müsned</i> Adlı Eserinin Tanıtımı.....	351
9. Ahmed b. Hanbel'in Eserinden Örnek Metinler ve Yorumları	353
10. Ahmed b. Hanbel'in Eseri Üzerine Yazılan	
Örnek Şerh Metinleri ve Tahlili.....	355
10.1. Ahmed b. Abdirrahman es-Sââtî'nin <i>Bulûğu'l-Emâni min Esrârı Fet-hi'r-Rabbâni</i> 'sinden Örnek Şerh Metinleri ve Tahlili.....	355
11. Eserlerden Örnek Ezber Hadisler	358

“Burada yazdıklarımıza bakan bazı kimseler, hakkımızda kötü şeyler düşünebilirler. Bizim, geçmiş âlimlere ta'n etmeye, hocalarımızın ve geçmiş ulemanın ayıplarını ortalığa saçtığımızı zannedebilirler. Bu nasıl mümkün olabilir? Adımız onların adı ile anılır. Biz onların nuru ile yolumuzu bulabiliriz. Bir kitap, yetmiş defa da gözden geçirilse, yine içinde hata bulunabilir. Zira Allah, kendi kitabı dışında tamamen sahih bir başka kitabın mevcudiyetini uygun görmemiştir.”

(Hatib el-Bağdâdi, 1985: I, 5-6)

Her türlü hamd ve sena âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur. Her türlü salat ve selam âlemlere rahmet olarak gönderilen Hz. Muhammed Mustafa'ya olsun.

Erken dönem hadis kaynaklarının tanıtımını ve muhtevasını ele alacağımız bu kitap, İslam'ın ilk dört asrında yazılmış olan bazı eserleri ihtiva etmektedir. Bu dönem hadislerin tedvin ve tasnif çalışmalarının yapıldığı ve birbirinden değerli eserlerin ortaya konduğu bir dönemdir. Bu dönemin en meşhur eseri, *İmam Malik*'in fıkıhı ve hadisi birleştirdiği *el-Muvatta'* adlı eseridir. Daha sonra ise sadece sahih hadisleri bir araya getirmeyi esas alan Buhârî (256/870)'nin *el-Câmi'u's-Sahih*'i ve Müslim'in (261/875) *Müsnedu's-Sahih*'idir. Bunlardan sonra “*Sünen-i Erba'a/Dört Sünen*” olarak bilinen Ebû Dâvud, Tirmizi, İbn Mâce ve Nesâi'nin *es-Sünen* isimli çalışmalar gelmektedir. Öte yandan bu eserler, “*Kütüb-i Sitte*” denilen altı ana hadis kaynağını meydana getirmiştir. Bu bağlamda *Kütüb-i Sitte*'nin ana kaynaklarını oluşturan en önemli hadis arşivlerinden Abdurrezzâk b. Hemmâm (211/826) ve Ebû Bekir İbn Ebî Şeybe'nin (235/849) *Musannef*'leri ile Ahmed b. Hanbel'in (241/855) *Müsned* adlı eserlerini de zikretmek gerekir.

Başta Buhârî ve Müslim'in eserleri olmak üzere Ebû Dâvud, Nesâî, Tirmizî ve İbn Mâce'nin yer aldığı *Kütüb-i Sitte* müellifleri ve diğer hadis âlimleri kitaplarını telif ederken kendi içtihatlarıyla hadisleri seçmişler ve bu çaba sonucunda sahih gördükleri hadisleri kitaplarına almışlardır. Ancak bugün yapılan araştırmalar gösteriyor ki gerek *Kütüb-i Sitte* yazarlarının gerekse diğer hadis âlimlerinin sahih hadisleri belirleme konusunda tam bir başarı elde ettiklerini söylemek yanıltıcı olur. Bu konuda ihtiyatlı davranmak gerekir. Bu, onların bilerek ve isteyerek kitaplarına zayıf veya uydurma hadis aldıkları anlamına gelmez. Bilakis onlar, kitaplarında yer verdikleri hadislerin sahih olduğuna samimiyetle inanıyorlardı. Fakat insan olmaları dolayısıyla hataya düşmeleri doğaldı. Nitekim Hatib el-Bağdâdî, *el-Muvaddih* adlı eserinde Buhârî'nin 203 (iki yüz üç) hatasını tespit ettikten sonra geçmiş âlimlerin masum olmadıklarını, onların da hata yapabileceklerini belirtir ve şu önemli ilkeyi tespit eder: "Bir kitap yetmiş defa da kontrol edilse yine hata bulunabilir. Zira Allah, kendi kitabı dışında tamamen sahih bir başka kitabın mevcudiyetini uygun görmemiştir." (Hatib el-Bağdâdî, 1985: I, 5-6). Fakat tarihî süreç içinde özellikle Buhârî ve Müslim'in hadis mecmuaları, kazandıkları otorite yüzünden neredeyse tartışmasız bir konuma gelmiş, bazı abartılı yaklaşımlar sonraki ilim adamlarının bu eserleri objektif olarak değerlendirmelerine engel olmuştur. O yüzden İslam kültüründeki yaygın kanaate göre bir hadisin Buhârî ve Müslim'in eserlerinde yer alması ve ulemanın bu iki eseri makbul addetmiş olması, o hadisin sahih olması için yeterli sayılmıştır.

Bu nedenle bazı hadis kaynaklarının tarihî süreç içinde kazandıkları şöhret ve itibar günümüzde yanıltıcı olabilmektedir. Onların âdeti bir tabu gibi görülerek eleştirilerden uzak tutulması, Hz. Peygamber'in evrensel mesajını günümüz insanına ulaştırmada zorluk oluşturmaktadır. Dolayısıyla geçmiş İslam âlimlerinin ve bu arada büyük hadisçilerin eserlerini, onların samimi çabalarını ve muazzam gayretlerini gözardı etmeden, maruz kalabilecekleri hataları dikkate alarak dinî ve ilmî bir duyarlılıkla incelemeye tabi tutmak zorunludur (Ünal, 2003: 111-112).

Alanında uzman akademisyenler tarafından yazılan bu eser, dokuz bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde hadis edebiyatının oluşum süreci, hadis kaynaklarının ale'r-rical ve ale'l-ebvab türleri, hadis kaynaklarından yararlanma yolları ve hadis şerhçiliği, tarihi ve literatürü gibi konular ele alınmıştır. Geri kalan sekiz bölümde Mâlik b. Enes'in *el-Muvatta'*, Buhârî'nin *el-Câmi'u's-Sahih'i*, Müslim'in *el-Müsnedü's-Sahih'i*, Tirmizî, Ebû Dâvud, Nesâî ve İbn Mâce'nin *es-Sünen*'leri, İbn Ebî Şeybe'nin ve Abdurrezâk b. Hemmâm'ın *Musannef*'leri ve Ahmed b. Hanbel'in *Müsned* adlı eserleri tanıtılmıştır. Her bir bölümde incelenen

müellifin hayatı kısaca ele alınmış ve eserin muhteva açısından tanıtımı yapılmıştır. Daha sonra ilgili eserden örnek metinler seçilmiş, Türkçe tercümesi verilmiş ve gerekli görülen metinler arasında hadislerin açıklamaları yapılmıştır. Müteakiben varsa ilgili eserin şerhlerinden örnekler sunulmuş ve bunlarla ilgili açıklamalar yapılmıştır. Her bir bölümün sonunda ilgili eserden seçilmiş örnek ezber hadislere yer verilmiştir. Her bölüm kaynakça ile son bulmuştur. Konular işlenirken hadislerin sayısında sınırlandırmaya gidilmemiş, bu konuda inisiyatif yazarlara bırakılmıştır. Her bir bölüme alınan metinler mümkün olduğunca o eserden orijinal haliyle alınmıştır. Bölümün uzaması endişesi söz konusu olduğunda bazı tasarruflara gidilmiştir. İstifade edilen kaynaklar metin içinde gösterilmiş ve kaynakça yazımında APA 6. basım kuralları uygulanmıştır. Hadislerin tercümesinde yardımcı kaynaklara müracaat edilmiştir.

Türkiye'nin önde gelen akademisyenleri tarafından kaleme alınan bu kitap çalışmasının, hadis musannefatının tanıtımında, tenkidinde ve ihtiva ettiği hadislerin anlaşılması ve yorumlanması bakımından önemli bir katkı sunmasını Cenab-ı Hak'tan niyaz ediyorum. Bu eserin yayımında katkısı bulunan başta proje editörü Prof. Dr. Murat Demirkol olmak üzere Bilimsel Araştırma Yayınları (BİLAY) yetkililerine ve bölüm yazarı olarak katkı sunan değerli akademisyen hocalarımıza şükranlarımı arz ediyorum.

Prof. Dr. H. Musa BAĞCI
Diyarbakır, 2021